

TOMASZ SZYSZKA SVD

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

<https://orcid.org/0000-0002-8765-1855>

MISJOLOGIA JAKO NAUKA TEOLOGICZNA I INTERDYSCYPLINARNA

1. WPROWADZENIE

Pytanie, czy misjologia jest nauką teologiczną, pojawiło się po raz pierwszy w XIX wieku, a na początku XX wieku było ono jeszcze jak najbardziej uzasadnione, aczkolwiek zrozumienie misjologii szybko ewoluowało. Po okresie koniecznego doprecyzowania przez wielu misjologów przedmiotu badań czy też metod badawczych misjologia została uznana za naukę, w tym za dyscyplinę teologiczną, i znalazła swoje miejsce na uczelniach¹.

Współcześnie używana nazwa „misyjologia”, czyli nauka o teoretycznych podstawach działalności misyjnej Kościoła, etymologicznie sugeruje, że chodzi o naukę o posłaniu Kościoła do głoszenia Ewangelii oraz rozszerzania wiary chrześcijańskiej w wymiarze przestrzenno-czasowym oraz kwantytatywno-kwalitatywnym. U początków misjologii, zwłaszcza w obszarze języka niemieckiego, stosowano jednakże inne nazwy. Twórca misjologii katolickiej ks. prof. Józef Schmidlin używał określenia *Missionslehre*, później zaś rozpropagowano termin *Missionswissenschaft* (nauka o misjach), który jest używany również współcześnie i rozumiany jako *Theologie der Mission* (teologia misji) czy też *Theorie der Mission* (teoria misji). Natomiast w innych obszarach językowych używa się podobnie brzmiących terminów: *missiology*, *missiologie*, *misjonologia*².

Współcześnie kilka ośrodków misjologicznych na świecie prowadzi ożywioną działalność badawczą, publicystyczną i dydaktyczną. Bogata wielojęzyczna

---

¹ G. Collet, *Missionswissenschaft, Missiologie*, w: *Lexikon der Theologie und Kirche*, t. 7, Freiburg – Basel – Rom – Wien: Herder 1998, kol. 324.

² Por. A. Santos Hernández, *Misionología. Problemas introductorios y ciencias auxiliares*, Santander: Sal Terrae 1961, s. 199-207.

bibliografia misjologiczna³ dobitnie świadczy o dynamice rozwoju myśli misjologicznej nie tylko w Europie, ale też w Afryce, Azji, Oceanii oraz Ameryce. Grono kilkuset aktywnych misjologów, zrzeszonych w narodowych i międzynarodowych stowarzyszeniach misjologicznych, promuje badania misjologiczne o charakterze interdyscyplinarnym⁴.

1. REFLEKSJA MISJOLOGICZNA JAKO PREKURSOR MISJOLOGII

Misjologia jako dziedzina teologiczna liczy zaledwie kilkanaście dekad⁵. Początki misjologii akademickiej w środowisku protestanckim sięgają korzeniami drugiej połowy XIX wieku. Natomiast rozwój misjologii katolickiej miał miejsce dopiero w pierwszych dekadach XX wieku, głównie w obszarze języka niemieckiego, a nieco później: francuskiego, holenderskiego, hiszpańskiego, kiedy to powstały szkoły misjologiczne, które zajmowały się naukowym uzasadnieniem działalności misyjnej Kościoła.

Wprawdzie akademicka refleksja misjologiczna jest dość młoda, jednak należałoby podkreślić, że historia działalności misyjnej, która rozpoczęła się wraz z założeniem Kościoła, od samego początku podlegała krytycznej refleksji. Już autorzy biblijni, jak również ojcowie Kościoła okresu patrystycznego oraz liczni teologowie wieków późniejszych, zajmowali się tematyką misyjności Kościoła, rozważając obowiązek głoszenia Dobrej Nowiny wszystkim narodom świata. Ich refleksja nie miała znamion naukowości we współczesnym tego słowa znaczeniu, jednakże ich krytyczne spostrzeżenia dotyczące zaangażowania czy też osłabienia zapału ewangelizacyjnego były cenne.

W literaturze patrystycznej trudno byłoby znaleźć dzieło bezpośrednio i systematycznie omawiające teorię działalności misyjnej czy podstawy misji wśród pogan. Jednakże piśmiennictwo patrystyczne (szczególnie z IV i V wieku) jest źródłem wielu informacji historycznych o charakterze misjologicznym. Rozważano bowiem ciągłą aktualność i znaczenie biblijnego nakazu misyjnego. Zajmowano się też

---

³ Serie wydawnicze: Orbis Books, Maryknoll z USA; Colección Misión y Diálogo z Boliwii, *Studia i Materiały Misjologiczne*. Czasopisma: „Zeszyty Misjologiczne ATK”, „Lumen Gentium”, „Nurt SVD”, „Annales Missiologici Posnanienses”, „Spiritus”, „Verbum SVD”, „Missiology”, „Misiones Extranjeras”, „Omnis Terra” itd.

⁴ Wielkie znaczenie mają stowarzyszenia misjologiczne, np. International Association for Mission Studies (IAMS), International Association of Catholic Missiologists (IACM), The American Society of Missiology (ASM). Od roku 2007 istnieje Stowarzyszenie Misjologów Polskich, którego celem jest promocja misjologii w polskich środowiskach kościelnych i akademickich.

⁵ P. Penner, *Missiology as a Theological and Academic Discipline*, „Theological Reflections Euro-Asian Journal of Theology” (2018), nr 21, s. 187-188.

zagadnieniami z zakresu realizacji dzieła misyjnego, czyli, jak je urzeczywistnić w konkretnych okolicznościach oraz środowiskach społeczno-kulturowych. Również w późniejszych wiekach dosyć dużo miejsca poświęcano dogłębnej refleksji dotyczącej celów oraz adekwatnych środków i metod w głoszeniu Ewangelii, czy też efektywnego przezwycięzania trudności natury administracyjno-prawnej, jak również społeczno-kulturowej oraz religijnej⁶. Literatura przedmiotu omawiająca powyższe zagadnienia jest bogata i liczy kilkadziesiąt znaczących opracowań o charakterze misjologicznym, a od wieku XVI można mówić o literaturze specjalistycznej. Są to obszernie dzieła z zakresu metodologii misyjnej, w tym prawa misyjnego. Jej autorami są teologowie i misjonarze, a także teoretycy misji. Dla przykładu zostaną tutaj podane jedynie trzy dzieła: Rajmund Lulla, *Libellus de fine, in quo traditur modus et doctrina, quo possunt omnes infideles ad fidei catholicae veritatem breviter reduci* (1665); José de Acosta, *De procuranda salute Indorum* (1588); Tomasz od Jezusa, *De procuranda salute omnium gentium, schismaticorum, Iudaeorum, Sarracenorum caeterorumque infidelium* (1613).

2. POCZĄTKI I ROZWÓJ AKADEMICKIEJ REFLEKSJI MISJOLOGICZNEJ

Działalność misyjna Kościoła trwa wprawdzie od dwóch tysięcy lat, ale dopiero od XIX wieku zaczęto wypracowywać normy i kryteria, które nadają refleksji o działalności misyjnej Kościoła wymiar naukowy⁷.

2.1. MISJOLOGIA PROTESTANCKA

Uniwersyteckie ożywienie misjologiczne, czyli dążenie do prowadzenia usystematyzowanej refleksji nad działalnością misyjną, ma swoje początki w XIX wieku w niemieckim protestantyzmie. Nazwa *Missionswissenschaft* pojawiła się na początku XIX wieku (1801), kiedy to właśnie tak zatytułowany wykład wygłosił w Tybindze Johann Friedrich Flatt (1759-1821).

Zainteresowanie protestantów systematyczną refleksją naukową nad dziełem misyjnym może wydawać się zaskakujące, biorąc pod uwagę kryteria protestanckiej teologii dotyczące predestynacji, które wykluczały prowadzenie działalności misyjnej z przyczyn teologicznych. Niemniej jednak, pod wpływem rozwijającej się

⁶ A. Santos Hernández, *La misionología como ciencia teológica. Sus orígenes*, w: Obras Misionales Pontificias de España, *La misionología, hoy*, Estella: Verbo Divino 1987, s. 33.

⁷ H.-J. Findeis, *Missionswissenschaft*, w: K. Müller (red.), *Lexikon Missionstheologischer Grundbegriffe*, Berlin: Dietrich Reimer Verlag 1987, s. 323-324.

działalności misyjnej Kościoła katolickiego, a jednocześnie europejskiego ekspansjonizmu wobec Ameryki, Afryki oraz Azji i Oceanii, pojawił się w protestantyzmie ruch pietystów uznających obowiązek głoszenia Ewangelii ludom niechrześcijańskim. Przez wielu współwyznawców byli oni postrzegani jako marzyciele, faniści i idealisci, ale ich zdecydowane opowiedzenie się za zaangażowaniem w dzieło misyjne przyczyniło się do podjęcia przez protestantów pogłębionej naukowej refleksji biblijnej nad celowością realizacji dzieła misyjnego.

Dalsze próby nadania misjologii znaczenia akademickiego były podejmowane w drugiej połowie XIX wieku. Luterński teolog Karl Graul (1814-1864), wykładowca planowanego na rok 1864 w Erlangen kursu z misjologii, dążył do tego, aby wprowadzić w życie projekt naukowego dyskursu o działalności misyjnej. W tym samym niemal czasie na uniwersytecie w Berlinie Carl Heinrich Plath (1829-1901), jako profesor honorowy, prowadził od roku 1867 wykłady z zakresu *Missionswissenschaft*. Wykłady z wiedzy o misjach zostały urzeczywistnione również w Szkocji. W roku 1867 na uniwersytecie w Edynburgu powstała pierwsza w świecie katedra misjologii, a jej kierownikiem i wykładowcą został Aleksander Duff (1806-1878). Dekadę później, zaraz po jego śmierci, katedra ta została jednak zlikwidowana.

Pierwsza w pełni udana próba wprowadzenia misjologii do programu uniwersyteckiego miała miejsce w Halle, w latach 1896-1908, co było zasługą pastora Gustawa Warnecka (1834-1910)⁸. Swój pierwszy wykład zatytułował *Heimatrecht der Mission im Gesamt der Theologie* (Zakorzenie misji w naukach teologicznych). Najważniejszym dziełem G. Warnecka był nowatorski trzytomowy podręcznik, zatytułowany *Evangelische Missionlehre* (Ewangelicka nauka o misjach), wydany w 1892 roku. Najistotniejszym atutem tego dzieła było pierwsze tak obszerne i naukowe potraktowanie problematyki dotyczącej teologii misji, która opierała się na przesłankach biblijno-teologicznych, historyczno-eschatologicznych oraz kościelnopraktycznych. Działalność misyjną wyprowadzał z posłania Jezusa Chrystusa i niestrudzenie wskazywał, że właśnie w Biblii należy szukać zrozumienia, czym jest posłanie misyjne oraz jakie są zasady obowiązujące w odniesieniu do działalności misyjnej.

---

⁸ H. Rzepkowski, *Warneck Gustav*, w: H. Rzepkowski (red.), *Lexikon der Mission. Geschichte, Theologie, Ethnologie*, Köln: Styria 1992, s. 437-438.

2.2. MISJOLOGIA KATOLICKA

Za ojca misjologii katolickiej jest uważany ks. Józef Schmidlin (1876-1944)⁹, związany od 1910 roku z pierwszą katedrą misjologii katolickiej w Münsterze¹⁰. Na szczególną uwagę zasługują opracowania J. Schmidlina z zakresu historii Kościoła w ścisłym powiązaniu z historią ewangelizacji. Jego bardzo ważną, w pełni naukową publikacją była *Katholische Missionsgeschichte* (Katolicka historia misji) z roku 1925. Jest on również autorem podręcznika misjologii katolickiej *Einführung in die Missionswissenschaft* (Wstęp do misjologii), wydanego w Münsterze (1917, 1925), oraz dwutomowego podręcznika *Katholische Missionslehre im Grundriss* (Zarys misjologii katolickiej), wydanego również w Münsterze (1919). Powyższe pozycje reprezentują wysiłki zmierzające do przedstawienia naukowej syntezy katolickiej doktryny misyjnej. Jego refleksja misjologiczna dotyczyła między innymi zasad i norm prowadzenia dzieła misyjnego¹¹.

Dzięki determinacji Schmidlina, jak również wsparciu innych autorów, rozwinęła się naukowo-krytyczna katolicka wizja historii misji. Autorami tych opracowań byli między innymi: szwajcarski jezuita Anton Huonder (1858-1926), oblat Robert Streit (1875-1930) oraz werbiści Friedrich Schwager (1876-1929), Anton Freitag (1882-1968) i Theodor Grentup (1878-1967). Rok po powstaniu pierwszej katolickiej katedry misjologii założono Internationale Institut für Missionswissenschaftliche Forschungen (Międzynarodowy Instytut Misyjnych Badań Naukowych), którego organem było specjalistyczne czasopismo misjologiczne „Zeitschrift für Missionswissenschaft” (tytuł zmieniony później na „Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft”). W roku 1911 Schmidlin zainicjował też serię naukową *Missionswissenschaftliche Abhandlungen und Texte*. W roku 1916 R. Streit rozpoczął wydawanie serii *Bibliotheca Missionum*, która stała się źródłem informacji bibliograficznej na temat działalności misyjnej Kościoła.

2.3. MISJOLOGIA W POLSCE

W Polsce wykłady z misjologii zostały podjęte wraz z odzyskaniem niepodległości, zaś od roku 1925 oficjalnie zgłaszano postulaty wprowadzenia nauki

---

⁹ K. Müller, *Josef Schmidlin (1876-1944). Papsthistoriker und Begründer der katholischen Missionswissenschaft*, Nettetal: Steyler Verlag 1989, s. 67-74.

¹⁰ Katedra misjologii w Münsterze funkcjonuje do tej pory w ramach Wydziału Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Münsterze. Druga katedra misjologii uniwersyteckiej w Niemczech funkcjonuje w Würzburgu, por. K. Vellguth, *Misjologia w Niemczech. Analiza sytuacji w 1919 roku*, „Lumen Gentium” 40 (2020), nr 1, s. 221-224.

¹¹ M. Üffing, *Catholic Mission in Europe 1910-2010*, w: S.B. Bevans (red.), *A Century of Catholic Mission: Roman Catholic Missiology 1910 to the Present* (Regnum Edinburgh Centenary Series, t. 15), Edinburgh: Regnum Books International 2013, s. 35-36.

o misjach do programu edukacji w seminariach. Katedra misjologii wprowadzie w Polsce w okresie międzywojennym nie powstała, ale zagadnienia misjologiczne wykładano w niektórych seminariach diecezjalnych oraz zakonnych¹².

W roku 1938 ukazał się w Krakowie *Podręcznik nauki o misjach* autorstwa ks. Hugo Króla. We wstępie autor odniósł się do kwestii naukowości misjologii, dokonując ciekawego podsumowania: „Kiedy w roku 1867 protestancki profesor Duff na uniwersytecie w Edynburgu w Anglii, a w roku 1919 katolicki profesor ks. Józef Schmidlin na uniwersytecie w Münsterze w Niemczech ogłosili swoje wykłady o misjologii, zarzuceni byli, tak jeden, jak drugi, przez uczonych pytaniami, czy taka nauka istnieje. My już dzisiaj nad takim pytaniem zastanawiać się nie potrzebujemy. Nauka taka bowiem istnieje, gdyż jest wykładana na uniwersytetach. Pozostaje nam jedynie tylko ją określić, podać jej historię, jej skład z poszczególnych nauk, jej stosunek do teologii, wreszcie sposób i potrzebę jej studiowania”¹³.

Musiły jednak upłynąć jeszcze trzy dekady, zanim w roku 1969 wykłady z misjologii zainaugurowano na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie¹⁴. Ich pomysłodawcą i zarazem realizatorem był Feliks Zapłata SVD¹⁵. Dzięki jego staraniom misjologia po raz pierwszy w historii Kościoła w Polsce znalazła swoje umocowanie na wyższej uczelni, stając się nową dziedziną teologiczną w Polsce. Na temat opracowań F. Zapłaty dotyczących misjologii pisze Piotr Artur Sokołowski: „Zapłata ukazał [...] genzę misjologii jako nauki oraz zmianę w rozumieniu samego pojęcia misji, a co za tym idzie zadań i roli misjologii”¹⁶. W kolejnych dekadach wielokrotnie podejmowano dyskusję nad miejscem misjologii w ramach struktur uczelnianych ATK/UKSW oraz powiązaniem misjologii z religioznawstwem¹⁷.

3. MISJOLOGIA JAKO DYSCYPLINA TEOLOGICZNA

W drugiej dekadzie XX wieku założyciel misjologii katolickiej J. Schmidlin określił misjologię jako *Missionslehre* (teorię misji), czyli refleksję naukową,

---

¹² F. Jabłoński, *Recepcja idei misyjnej w Polsce po Soborze Watykańskim II*, Kraków: Rafael 2003, s. 90-91.

¹³ H. Król, *Podręcznik nauki o misjach*, Kraków: Papieskie Dzieło Św. Dzieciństwa Jezusowego 1938, s. 9.

¹⁴ J. Różański, *Warszawska szkoła misjologiczna na ATK/UKSW. Wykładowcy, studenci, program i historia struktur*, „Lumen Gentium” 40 (2020), nr 1, s. 7-10.

¹⁵ J. Różański, *Misjologia i religioznawstwo na ATK/UKSW (1969-2019). Historia i dokumentacja* (Studia i Materiały Misjologiczne, t. 51), Pelplin: Bernardinum 2020, s. 15-17.

¹⁶ P.A. Sokołowski, *Feliks Zapłata SVD (1914-1982). Życie i twórczość*, Warszawa: Verbinum 2005, s. 145.

¹⁷ J. Różański, *Warszawska szkoła misjologiczna*, s. 20-23, 28-30.

mającą na celu ustalenie zasad i reguł, jakie powinny kierować dziełem misyjnym, czyli charakteryzować dynamikę rozprzestrzeniania się wiary chrześcijańskiej w świecie. Dlatego też poszukiwał odpowiedzi na cztery zasadnicze pytania: dlaczego, gdzie, jak i przez kogo są realizowane misje?¹⁸ Już wówczas bowiem przekonywał, że działalność misyjna jest jedną z fundamentalnych funkcji Kościoła, to znaczy działalności misyjnej nie można rozpatrywać w wymiarze akcydentalności, lecz istoty Kościoła¹⁹.

W tym duchu w roku 1909 misjolog Robert Streit wygłosił referat o ścisłym powiązaniu misji i nauki, posiłkując się znamienym terminem *Theologisch-wissenschaftliche Missionskunde* (teologiczno-naukowa wiedza o misjach)²⁰. W roku 1923 pisał, że misja (zakres działalności misyjnej Kościoła) „jest tak wielostronna i zróżnicowana w swoim zasięgu i tak bardzo różni się od innych form działalności kościelnej, [...] że słusznie może twierdzić, że jest przedmiotem szczególnej nauki, z własnymi fundamentami, własną metodą i własnym polem działania”²¹. Natomiast kanonista T. Grentrup określił misjologię jako „nauki misjologiczne”²².

Intensywna praca wielu misjologów w okresie przedsoborowym, między innymi franciszkanina o. Pio de Mondreganes²³, jezuitę Angela Santosa Hernández²⁴ albo benedyktyna Thomasa Ohma²⁵, przyczyniły się do istotnego wzmocnienia naukowego charakteru misjologii. Misjologowie dążyli do tego, aby przedstawić refleksję misjologiczną według kryteriów ściśle teologicznych, odwołując się do Biblii, teologii objawienia i zbawienia oraz historii. Przedmiotem tych dywagacji była już nie tyle bezpośrednia działalność misyjna (*praxis* misyjna), ale teologia misyjna badająca misyjne fundamenty posłania misyjnego oraz wynikające z tego wnioski i konsekwencje.

Misjolog Juan Gorski z Instytutu Misjologicznego w Cochabambie wskazał, że w okresie przedsoborowym misjologia była traktowana jako dyscyplina akademicka, ale jedynie przez nielicznych jako dyscyplina teologiczna²⁶. Natomiast Henri de Lubac w latach 40. XX wieku stwierdził kategorycznie, że pomimo wielorakich

¹⁸ L. Fąs, *Misyjność Kościoła w przedsoborowych dyskusjach misjologicznych*, „Nurt SVD” 39 (2005), z. 2, s. 126.

¹⁹ Por. J. Schmidlin, *Katholische Missionslehre im Grundriss*, Münster: Aschendorff 1923, s. 79; cyt. za: L. Fąs, *Misyjność Kościoła w przedsoborowych*, s. 127.

²⁰ A. Santos Hernández, *La misionología*, s. 59.

²¹ R. Streit, *Das Internationale Institut für missionswissenschaftliche Forschungen* (Abhandlungen aus Missionskunde und Missionsgeschichte, t. 45), Aachen: Xaverius-Verlag 1923; s. 5-6; cyt. za: A. Santos Hernández, *Misionología. Problemas introductorios*, s. 226.

²² T. Grentrup, *Jus Missionarium*, Steyl: Missionsdruckerei 1925, s. 71.

²³ P. de Mondreganes, *Manual de misionología*, Madrid: Ediciones España Misionera ³1951.

²⁴ A. Santos Hernández, *Misionología. Problemas introductorios*.

²⁵ T. Ohm, *Machet zu Jüngern alle Völker, Theorie der Mission*, Freiburg im Breisgau: Erichewel Verlag 1962.

²⁶ J. Gorski, *El campo específico de la misionología. El desarrollo histórico de los conceptos teológicos que han redefinido la disciplina*, „Yachay” 12 (1995), nr 22, s. 157.

wysiłków podejmowanych przez misjologów, „wiele dzieł mówiących w naukowy sposób o Kościele nie porusza problemu misyjnego i traktaty teologiczne są jakby nieme na ten temat. Jeśli mówią «jakby» – to jest to tylko eufemizm”²⁷. Większość uważała bowiem misjologię za dyscyplinę praktyczną, ponieważ założycielami pierwszych katedr misjologii byli historycy, a nie teologowie. Misjologia była, niestety, postrzegana głównie przez pryzmat tego, czym się zajmują i jakie zadania realizują misjonarze. W refleksji misjologicznej dostrzegano zatem głównie wątek historyczny oraz pragmatyczny, zwracając uwagę w pierwszym rzędzie na tematykę dotyczącą adaptacji misyjnej (katechetycznej, liturgicznej) albo pozyskiwania środków materialnych na potrzeby prowadzenia misji. Aspekty z zakresu teologii misji były traktowane przez wielu jako marginalne.

Usytuowanie misjologii pośród nauk teologicznych zyskało znaczenie dopiero w okresie posoborowym. Wielu misjologów starało się nadal doprecyzować, czym jest misjologia oraz czy należy ją rozpatrywać jako dyscyplinę teologiczną. Zagadnienie to podjął między innymi Karl Müller SVD, twierdząc, że misjologia jest dyscypliną teologiczną, ponieważ przedmiotem jej zainteresowania jest „misja Kościoła”, i to nie w sensie hobbystycznym, ale w wymiarze teologicznym *missio Dei*²⁸.

Nieco szerzej ujął to Klauspeter Blaser, proponując następujące spojrzenie: „Termin «misjologia» oznacza naukowe badania nad faktem misji albo refleksję nad świadectwem chrześcijańskim w świecie. Jego konotacja ma charakter raczej teologiczny niż historyczny i raczej praktyczny niż teoretyczny, ale rozdzielenie tych różnych aspektów okazuje się niemożliwe”²⁹. W podobnym tonie wypowiada się polski misjolog ks. prof. Jan Górski, pisząc: „Misjonologia jest nauką teologiczną, której przedmiotem jest systematyczne ujęcie nauki o rozkrzewianiu wiary, o przepowiadaniu Ewangelii i zakładaniu Kościoła wśród ludów, które jeszcze nie znają Chrystusa, uzasadnienie teologiczne tej działalności, ukazanie jej w historycznym rozwoju oraz teologicznych podstawach realizacji dzieła misyjnego”³⁰.

Z powyższego doprecyzowania, czym jest misjologia, wynika kilka ważnych wniosków. Otóż zadaniem misjologii (misyjologów), oprócz refleksji dotyczącej historii misji, jest między innymi:

- inicjowanie nowych kierunków refleksji nad paradygmatami i modelami misyjnymi, czyli poszukiwanie adekwatnego oraz efektywnego sposobu dotarcia z Ewangelią do każdego człowieka;
- krytyczna ocena realizacji zaangażowania misyjnego Kościoła w świecie;

---

²⁷ Por. D. Colombo, *Misje w poszukiwaniu swej istoty*, „Zeszyty Misjologiczne ATK” 1 (1974), cz. 3, s. 60.

²⁸ K. Müller, *Teologia misji. Wprowadzenie*, Warszawa: Verbinum 1989, s. 29-30.

²⁹ K. Blaser, *Misjonologia*, w: I. Bria (red.), *Misjonologia. Kontekst ekumeniczny*, Warszawa: Verbinum 2007, s. 199.

³⁰ J. Górski, *Odpowiedzi na 101 pytań o misje*, Kraków: WAM 2005, s. 78; F. Jabłoński, *Recepcja idei misyjnej*, s. 90.

- doprecyzowanie pojęć i terminów, np. czym jest inkulturacja i dialog międzyreligijny³¹;
- uzasadnienie teologiczne, w tym dookreślenie znaczenia chrystologii, eklezjologii i pneumatologii w przepowiadaniu misyjnym³²;
- reagowanie na pojawiające się wątpliwości i niejasności, np. czy działalność misyjna jest jeszcze aktualna i w jakim zakresie;
- mierzenie się z pojawiającymi się problemami i wyzwaniem na polu przepowiadania Ewangelii w środowiskach określanych jako misyjne.

4. DWA MODELE KOEGZYSTENCJI MISJOLOGII Z NAUKAMI TEOLOGICZNYMI

W dywagacjach dotyczących koegzystencji misjologii z innymi dyscyplinami teologii, prowadzonych od lat 20. XX wieku, na uwagę zasługują dwa modele, które w różnym zakresie są aktualne także współcześnie.

4.1. MISJOLOGIA JAKO NAUKA AUTONOMICZNA

Według pierwszego modelu konieczne było wypracowanie autonomicznej dyscypliny misjologicznej w obrębie teologii. Wychodzono z założenia, że misjologii należałoby przyznać takie same prawa odrębności (suwerenności badawczej) jak dogmatyce czy biblistyce. Dopracowanie tej propozycji wymagało jednak sporego nakładu pracy, ponieważ należało dowieść, że misjologię trzeba traktować jako naukę, gdyż spełnia wszystkie kryteria naukowości, w tym nauki teologicznej. W tym celu misjologowie dążyli do precyzyjnego wskazania kryteriów naukowości: celowości i podstaw; przedmiotu formalnego i materialnego; zakresu badań; źródeł (Pismo Święte, Tradycja, nauczanie Kościoła i papieży); metodologii³³.

Ogrom pracy w tym zakresie wykonali przedstawiciele szkół misjologicznych z okresu międzywojennego, akcentując takie czy inne cele działalności misyjnej i określając zakres badawczy³⁴:

³¹ J. Różański, *Założenia inkulturacji*, „Lumen Gentium” 33 (2013), nr 1, s. 10-11, 19-22.

³² W. Kluj, *Cel misji w perspektywie teologii królestwa Bożego*, „Lumen Gentium” 32 (2012), nr 1, s. 134-137.

³³ W. Kluj, *Eklezjologiczne uzasadnienie działalności misyjnej*, „Lumen Gentium” 31 (2011), nr 2, s. 130-132.

³⁴ L. Fąs, *Misyjność Kościoła*, s. 126-135; J. Esquerda Bifet, *Teología de la evangelización. Curso de misionología*, Madrid: BAC 1995, s. 36-37.

- a) szkoła niemiecka/münsterska uważała, że przedmiotem formalnym misji jest *nawracanie* (nawrócenie całych społeczeństw, ludów i narodów) i *zbawienie* dusz, zaś przedmiotem materialnym – cały świat niechrześcijański (pogański);
- b) szkoła belgijska/lowańska akcentowała, że przedmiotem formalnym misji jest *plantatio Ecclesiae*, czyli założenie widzialnych struktur Kościoła na terenach, gdzie jeszcze nie jest obecny, natomiast przedmiotem materialnym są ludzie i narody (wraz z ich tradycjami religijnymi i kulturowymi zwyczajami), pośród których nie istnieje jeszcze Kościół widzialny;
- c) szkoła hiszpańska wskazywała, że przedmiotem formalnym misji jest *rozrastanie się* czy też rozprzestrzenianie się Ciała Mistycznego Chrystusa, zaś przedmiotem materialnym – cały świat niechrześcijański (określany wówczas jako pogański), który wymaga dogłębnej transformacji (aby stał się światem chrześcijańskim);
- d) szkoła francuska podkreślała, że przedmiotem formalnym jest prowadzenie niewierzących do *pełni życia nadprzyrodzonego*, natomiast przedmiotem materialnym są grupy czy też społeczeństwa, niezależnie od strefy geograficznej, które jeszcze nie przyjęły wiary chrześcijańskiej albo już ją zatraciły.

W tym miejscu należałoby dopowiedzieć, że ciekawej syntezy powyższych szkół misyjnych dokonał Sobór Watykański II w Dekrecie misyjnym *Ad gentes*, przedstawiając nowe rozumienie, czym jest działalność misyjna Kościoła, wynikająca z jego misyjnej natury (DM 2). Był to niewątpliwie wybitny wkład ówczesnej myśli misjologicznej potraktowanej przez ojców soborowych z uznaniem. W tym duchu misjolog Angel Santos Hernández SJ dowodził, że misjologia ma specyficzny cel, a zarazem tak szeroki zakres badawczy, że powinna być traktowana jako odrębna gałąź w obrębie teologii³⁵. Wychodzono z założenia, że misjologię należałoby rozpatrywać jako specjalizację w obrębie teologii, gdzie misjologia skupiłaby swoją uwagę na tych dogmatach lub prawdach teologicznych, które wykazują szczególnie zwiążek z tematyką misyjną. Potwierdzenie istnienia odrębnej i zupełnie samodzielnej dyscypliny teologicznej stawało się faktem.

4.2. MISJOLOGIA JAKO NAUKA INSPIRUJĄCA INNE DYSCYPLINY TEOLOGICZNE

Drugi model uwzględniał wprawdzie konieczność wypracowania solidnych podwalin pod naukowy charakter misjologii, ale nie chodziło w tym przypadku o wypracowanie autonomicznego bytu. Dążono raczej do tego, aby naukowa refleksja misjologiczna jak najszybciej została zasymilowana z poszczególnymi dyscyplinami i traktatami teologicznymi, aby je inspirować według klucza misjologicznego.

³⁵ A. Santos Hernández, *Misionología. Problemas introductorios*, s. 225.

Inaczej mówiąc, chodziło o uwrażliwienie poszczególnych dziedzin teologii aspektami teologii misyjnej, by tym samym poszerzyć i pogłębić ich obszar badań w zakresie ich specjalności. Model ten zakładał, że w momencie, kiedy cała teologia została już przeniknięta tematyką misjologiczną, czyli zostałyby zrealizowane cele, misjologia jako taka straciłaby rację bytu. Poza tym dążenie do „zamiany całej teologii w misjologię” czy też podejmowanie wysiłków zmierzających do narzucenia misjologii jako „miarodajnej dyscypliny integrującej”, jak przestrzega K. Müller, byłoby wielkim nieporozumieniem³⁶.

W okresie przedsoborowym pojawiła się już opinia, że misjologia jest jedynie zbiorem „spraw i tematów misyjnych”, które powinny być rozpatrywane przez różne gałęzie teologii³⁷. Kwestię dotyczącą znaczenia i roli misjologii w obrębie nauk teologicznych można rozpatrywać na następującym przykładzie. Zakładając, że misjologia jest nauką autonomiczną, to powinna ona zajmować się następującymi zakresami³⁸: teologiczno-biblijno-dogmatycznym (natura misji, jej biblijne podstawy i wymiary), teologiczno-historycznym (historia misji; zmieniające się paradygmaty misyjności); teologiczno-pastoralnym (wielorakie działania misyjne); teologiczno-duchowym (powołanie misyjne; zaangażowanie); teologiczno-prawnym (zakres prawa misyjnego). Innymi słowy, każda katedra misjologii powinna uwzględniać w programie badań i dydaktyki powyżej wymienione zakresy. Natomiast koncepcja przenikania misjologii do poszczególnych dziedzin teologicznych w celu ich ubogacenia zakłada, że wystarczyłoby jedynie zasugerować poszerzenie kompetencji czy też przypomnieć teologom o ciężącym na nich zadaniu i odpowiedzialności za wzmocnienie refleksji nad misyjną naturą Kościoła.

Według tego modelu nie chodzi o to, aby misjologii jako nauce przypisać specjalny status (przyznać wyjątkowe miejsce pośród dyscyplin teologicznych), ale o to, aby teologia misyjna nie była spychana na obrzeża teologii jako mało istotna lub niepotrzebna. Podkreślano, że misjologia i inne dyscypliny teologiczne są ze sobą połączone i powinny wzajemnie się inspirować i korzystać z wypracowanego dziedzictwa, które charakteryzuje każdą dyscyplinę. Chodziło zatem o wypracowanie czy też stworzenie sieci wzajemnych powiązań według klucza misjologicznego, co powinno być inspirujące dla wszystkich zainteresowanych stron.

Nie ulega bowiem wątpliwości, że każda dziedzina teologii stara się wyeksponować, pogłębić i uzasadnić naukowo jakiś aspekt tajemnicy Chrystusa, aby wiara w Niego opierała się na solidnych przesłankach teologicznych. Zasadnicza kwestia dotyczy jednak pytania, czy teologowie jako reprezentanci poszczególnych dyscyplin teologicznych dążą do tego, aby swoją refleksję realizować w kategoriach horyzontów misyjnych. Każdy teolog powinien bowiem być gotowy do

³⁶ K. Müller, *Teologia misji*, s. 28-29.

³⁷ A. Santos Hernández, *Misionología. Problemas introductorios*, s. 230.

³⁸ J. Esquerda Bifet, *Teología de la evangelización*, s. 37.

neutralizowania wszelkich prób deprecjonowania misyjnego zadania Kościoła czy też marginalizowania misyjnej natury Kościoła.

Cesare Carminati pisał, że zadaniem misjologii powinno być inspirowanie i koordynowanie metodycznych badań teologicznych w duchu porządku ewangelizacyjnego Kościoła, jednocześnie twierdząc: „Ośmielamy się powiedzieć, że misjologia jest nie tylko nauką, ale jest jedną z najpoważniejszych i kompleksowych nauk, ponieważ korzysta ze wszystkich dyscyplin teologicznych i wielu świeckich, a zarazem dostarcza im wiele cennego materiału badawczego”³⁹.

4.3. PRZYNALEŻNOŚĆ DO TEOLOGII SYSTEMATYCZNEJ CZY PRAKTYCZNEJ?

Misjologia jako nauka teologiczna powinna być realizowana na trzech dopełniających się poziomach⁴⁰: refleksji teoretycznej (teologia misji; koncepcja i istota; celowość; syntetyzowanie i porządkowanie pojęć); refleksji historycznej (krytyczne uwzględnienie procesów i uwarunkowań historycznych, mających wpływ na działalność misyjną); refleksji dotyczącej praktyki, czyli bezpośredniego zaangażowania misyjnego (metody, środki; prawo i metodologia).

W tym kontekście pojawia się pytanie: czy misjologia powinna przynależeć do teologii systematycznej, czy też praktycznej? W misjologicznych dyskusjach okresu przedsoborowego wskazywano, że na poziomie przedmiotu materialnego misjologia ma relacje z różnorodnymi dziedzinami teologii i nauk humanistycznych, a na poziomie przedmiotu formalnego (koncentracja na objawieniu, historii zbawienia) wchodzi w relacje z wszystkimi pozostałymi dziedzinami teologii⁴¹.

Powyższą kwestię rozważali misjologowie w okresie przedsoborowym. Benedyktyn T. Ohm wskazywał, że wielu postrzega misjologię jako naukę wybitnie praktyczną, służącą jedynie wykształceniu misjonarzy oraz ich formowaniu w duchu misyjnym, jak również ich pomocników. Autor nie neguje praktycznego wymiaru misjologii, ale jednocześnie podkreśla, że misjologia musi mieć charakter nauki teologicznej. Wynika to z faktu, że działalność misyjna była i jest nieodłączną częścią historii Kościoła. Dlatego pisze: „Kościół jest zasadniczo Kościołem misyjnym (misionującym). Dlatego każdy teolog musi posiadać solidną wiedzę o działalności misyjnej, tak jak na przykład o prawie kanonicznym. Misjologia to także edukacja misjonarzy, ale nie tylko, i nie na pierwszym miejscu”⁴². Pierwsze i podstawowe miejsce powinna bowiem zawsze zajmować teologia misji (teologiczne podstawy misyjności), ponieważ bez tego fundamentu czy to historia misji,

³⁹ A. Santos Hernández, *Misionología. Problemas introductorios*, s. 230.

⁴⁰ J. Esquerda Bifet, *Teología de la evangelización*, s. 42-43.

⁴¹ P. de Mondreganes, *Manual de misionología*, s. 14-15.

⁴² T. Ohm, *Machet zu Jüngern alle Völker*, s. 59-60.

czy metodologia misyjna stają się mało zrozumiałe. Ohm przywołuje sugestywny obraz: „Misjologia jest drzewem, którego gałęziami są historia misyjna i misjologia praktyczna, ale którego pień i korzenie są teologią misyjną”⁴³. Przedstawiciel misjologii warszawskiej ks. prof. Władysław Kowalak SVD wskazywał, że misjologia, jako systematyczne i krytyczne ujęcie nauki o rozkrzewianiu wiary, jest dziedziną teologii praktycznej, ponieważ ma do czynienia bezpośrednio z konkretnymi zagadnieniami życia Kościoła⁴⁴.

Współcześnie owe dwa omówione modele występują w formie hybrydowej. Istnieje bowiem na całym świecie kilka samodzielnych katedr misjologii oraz instytutów misjologicznych, a tematyka dotycząca misyjności Kościoła znalazła już stałe miejsce w większości dyscyplin teologicznych. Tematy z zakresu teologii misji zostały zaaprobowane przez sporą grupę wybitnych teologów i zagościły na stałe w ich opracowaniach naukowych⁴⁵. Dlatego też wiele aspektów teologii misji znalazło swoje miejsce w dokumentach kościelnych o randze dokumentów soborowych (Dekret misyjny *Ad gentes*), adhortacji (*Evangelii nuntiandi*), encyklik (*Redemptoris missio*; *Evangelii gaudium*), jak również licznych dokumentów synodalnych i posynodalnych (np. *Ecclesia in Asia*). Zatem starania, aby cała refleksja teologiczna miała perspektywę misyjną, to jest, aby tajemnica Jezusa Chrystusa (wcielenia, odkupienia, zbawienia) była rozpatrywana przez poszczególne dyscypliny teologiczne z uwzględnieniem klucza misjologicznego, zyskały rację bytu.

5. MISJOLOGIA JAKO NAUKA INTERDYSCYPLINARNA

Misjologia jest nauką synoptyczną, korzystającą z różnorodnych dziedzin teologicznych oraz innych nauk pomocniczych. Wynika to z jej przedmiotu badawczego: posłania do świata, co oznacza zrozumienie posłania misyjnego w kategoriach chrystologii, soteriologii, eklezjologii, pneumatologii, jak również ekumenizmu i religioznawstwa. Misjologia jest i musi być interdyscyplinarną dziedziną studiów, ponieważ działalność misyjna Kościoła jest realizowana w rozmaitych kontekstach polityczno-gospodarczych oraz społeczno-kulturowych⁴⁶.

W okresie posoborowym zaakcentowano konieczność uwzględnienia wartości kulturowych poszczególnych ludów i narodów w wymiarze dialogu

⁴³ T. Ohm, *Machet zu Jüngern alle Völker*, s. 61.

⁴⁴ W. Kowalak, *Pojęcie misji w świetle współczesnych dyskusji misjologicznych*, „Nurt SVD” 34 (2000), z. 4, s. 39.

⁴⁵ W.P. Gregory, *Catholic Theology of Mission*, w: S.B. Bevans (red.), *A Century of Catholic Mission: Roman Catholic Missiology 1910 to the Present* (Regnum Edinburgh Centenary Series, t. 15), Edinburgh: Regnum Books International 2013, s. 156-158.

⁴⁶ J. Gorski, *El campo específico de la misionología*, s. 172-173.

międzyreligijnego oraz międzykulturowego, co oznaczało potrzebę zrewidowania dotychczas powszechnie używanych pojęć o charakterze pejoratywnym, np. „poganie”, „obcy”, „prymitywni”, „barbarzyńcy” itd. Takie ujęcie wymagało zajęcia się ważnymi tematami teologicznymi z zakresu teologii fundamentalnej (źródła i zakres objawienia), chrystologii, eklezjologii i pneumatologii w celu dookreślenia udziału niechrześcijan w tajemnicy paschalnej, działania Ducha Świętego poza Kościołem itd. W tym kontekście zadaniem misjologii było wskazanie możliwości adekwatnego (odważnego, ale odpowiedzialnego) połączenia doświadczenia religijnego ludów niechrześcijańskich (z ich językiem i symbolami, czyli dorobkiem kulturowym) z normatywnym doświadczeniem i wymogami Tradycji apostoelskiej⁴⁷.

Spotkanie Kościoła z różnorodnymi narodami i grupami społecznymi posiadającymi własną tożsamość kulturową wymusza uwzględnienie w refleksji misjologicznej specyficznych aspektów teologii oraz innych dziedzin akademickich⁴⁸. Misjologia wymaga też dogłębniej refleksji naukowej z zakresu badań historycznych, antropologicznych i etnologicznych, lingwistycznych, społeczno-gospodarczych, socjologii, politologii, fenomenologii religijnej, historii religii, architektury i sztuki, muzyki itd.⁴⁹ Korzysta również z badań prowadzonych przez specjalistów zajmujących się afrykanistyką, amerykańską itd. Stąd też nie dziwi stanowisko Louisa Luzbetaka, który stwierdza jednoznacznie: „Misyjologia ma zasadniczo charakter nauki teologicznej, nie może jednak – tak jak ją dzisiaj pojmujemy – realizować swych teologicznych zadań bez odwołania się do wielu innych dyscyplin teologicznych i świeckich. Misyjologia ma charakter nauki multidyscyplinarnej, jej podejście zaś jest holistyczne”⁵⁰.

Dyscypliny pomocnicze (religiologia i historia religii, etnologia i antropologia, językoznawstwo, filozofia religii i fenomenologia, historia i geografia, politologia, sztuki piękne, muzykologia itd.), z których od dawna korzysta misjologia, są bardzo liczne. Można to prześledzić na przykładzie literatury misjologicznej, ale też programów nauczania misjologii, programów konferencji i sympozjów misjologicznych, poświęconych np. religiom pierwotnym Afryki czy też religiom i kulturom azjatyckim i innych części świata.

Chodzi bowiem o konieczność odwołania się do wiedzy z zakresu poszczególnych nauk świeckich w celu zrozumienia i uwzględnienia w przepowiadaniu misyjnym odrębności kulturowych i religijnych. Wskazówki na ten temat są obecne w refleksji o charakterze misjologicznym od średniowiecza, zaś w XX wieku wiele razy zalecenia takie pojawiały się w dokumentach papieży, począwszy od *Maximum illud* Benedykta XV z 1919 roku.

⁴⁷ J. Róžański, *Zakładanie dojrzałego Kościoła jako cel działalności misyjnej*, „Lumen Gentium” 32 (2012), nr 1, s. 105-107.

⁴⁸ J. Esquerda Bifet, *Misionología. Evangelizar en un mundo global*, Madrid: BAC 2008, s. 144.

⁴⁹ L. Luzbetak, *Kościół a kultury. Nowe perspektywy w antropologii misyjnej*, Warszawa: Verbinum 1998, s. 45-46.

⁵⁰ L. Luzbetak, *Kościół a kultury*, s. 26.

W ostatnich dekadach powstało zarówno w krajach europejskich, jak i na innych kontynentach kilka liczących się ośrodków refleksji misjologicznej. Z ośrodków pozaeuropejskich należałoby wymienić (aczkolwiek niektóre z nich utraciły swoją rangę albo też przestały całkowicie funkcjonować): Instituto de Misionología de la Universidad Católica w Cochabambie; Instituto de Misionología de la Universidad Intercontinental de México; La Facultad de Misionología de la Universidad Nuestra Señora de la Asunción de San Paulo; Afrykański Instytut Misjologiczny w Kinszasie; Shillong, Ishvani w Indiach. Przedstawiciele tychże ośrodków poświęcają sporo miejsca na refleksję misjologiczną z wykorzystaniem wielu nauk pomocniczych, zwłaszcza antropologii oraz historii religii, podejmując tematykę wynikającą z kontekstu społeczno-kulturowego.

6. PODSUMOWANIE

Pomimo prężnej działalności naukowej z zakresu misjologii, trwającej już ponad sto lat, w tym licznych publikacji naukowych oraz rozmaitych aktywności popularyzatorskich (kongresy, sympozja, wystawy), misjologia jako nauka z trudem przebija się do świadomości teologów oraz reprezentantów innych dyscyplin naukowych. Nierzadko pojawia się nawet pytanie, czym jest misjologia i czy można uważać ją za naukę. Może wynikać to z niedostatecznej wiedzy, czym się misjologia *de facto* zajmuje, albo z powierzchownego rozumienia, że jest to jedynie refleksja nad marginalnymi tematami z zakresu teologii albo nad praktycznymi aspektami posłania i realizacji posłania misyjnego.

Taki stan rzeczy nie jest optymistyczny i wymaga większego zaangażowania w celu promowania misjologii jako nauki teologicznej, z podkreśleniem nauczania Soboru Watykańskiego II oraz kolejnych papieży (RMis 32; 83). Tematyka ta wydaje się aktualna, zwłaszcza w kontekście nauczania papieża Franciszka, który zachęca do nowego spojrzenia na Kościół według klucza misyjnego jako na Kościół w permanentnym stanie misji (EG 25).

WYKAZ SKRÓTÓW

DM	– Sobór Watykański II, Dekret o działalności misyjnej Kościoła <i>Ad gentes divinitus</i>
EG	– Franciszek adhortacja <i>Evangelii gaudium</i>
Rmis	– Jan Paweł II, <i>Redemptoris missio</i> , 1990

MISJOLOGIA JAKO NAUKA TEOLOGICZNA I INTERDYSCYPLINARNA

Abstrakt

Po założeniu w Niemczech pierwszych katedr misjologii (protestanckiej i katolickiej) nastąpił dynamiczny rozwój misjologii w Europie, zaś w drugiej połowie XX wieku powołano kilka akademickich ośrodków misjologicznych w Ameryce, Azji, Afryce i Oceanii. Misjologowie z pierwszej połowy XX wieku zdołali wykazać, że misjologia jest nauką teologiczną oraz interdyscyplinarną, podkreślając, że istotą misjologii nie jest jej część odnosząca się do historii oraz bezpośredniej praktyki misyjnej, ale teologia misji, tj. teologiczne uzasadnienie działalności misyjnej Kościoła. Ten właśnie nurt refleksji misjologicznej został wyeksponowany w nauczaniu Soboru Watykańskiego II oraz w licznych dokumentach papieskich okresu posoborowego. Nauczanie o misyjnej naturze Kościoła stało się przedmiotem naukowej i interdyscyplinarnej refleksji misjologicznej. Powszechnie uznanie tego stanu rzeczy oraz zaakceptowanie misjologii jako nauki teologicznej, niestety, nie znajduje jeszcze pełnego zrozumienia.

Słowa kluczowe: misjologia, historia misjologii, szkoły misjologiczne, misjologia w Polsce.

MISSIOLOGY AS A THEOLOGICAL AND INTERDISCIPLINARY SCIENCE

Abstract

After the establishment of the first University Faculties of Missiology (Protestant and Catholic) in Germany, there was a dynamic development of missiology in Europe. In the second half of the twentieth century several academic missiological centers were established in America, Asia, Africa, and Oceania. The missiologists of the first half of the twentieth century through their scientific work have proved that missiology is a theological and interdisciplinary science. This was achieved by emphasizing in their publications that the essence of missiology finds its foundations not in references to history and direct missionary practice, but the theology of mission, i.e., the theological justification of the Church's missionary activity. This trend of missiological reflection was highlighted in the teaching of the Second Vatican Council and in numerous papal documents of the post-conciliar period. Teaching on the missionary nature of the Church has become the subject of scientific and interdisciplinary missiological reflection. Unfortunately, up to these days the acceptance of missiology as a theological science, is not yet fully understood and not always accepted.

Keywords: missiology, history of missiology, missiological schools, missiology in Poland.

MISSIOLOGIE ALS THEOLOGISCHE UND INTERDISZIPLINÄRE
WISSENSCHAFT

Abstrakt

Auf die Einrichtung der ersten Lehrstühle für Missiologie (evangelisch und katholisch) in Deutschland folgte eine dynamische Entwicklung der Missiologie in Europa, während in der zweiten Hälfte des zwanzigsten Jahrhunderts mehrere akademische Zentren für Missionswissenschaft in Amerika, Asien, Afrika und Ozeanien gegründet wurden. Jahrhunderte lange Entwicklung konnte zeigen, dass die Missiologie eine theologische und interdisziplinäre Wissenschaft ist. Man hat betont, dass das Wesen der Missiologie nicht die Geschichte und die unmittelbare Praxis der Mission ist, sondern die Theologie der Mission, d.h. die theologische Rechtfertigung der missionarischen Tätigkeit der Kirche. Es ist diese Strömung der missiologischen Reflexion, die in den Dokumenten des Zweiten Vatikanischen Konzils und in zahlreichen päpstlichen Dokumenten der nachkonziliaren Zeit hervorgehoben wurde. Die Lehre über den missionarischen Charakter der Kirche ist zum Gegenstand wissenschaftlicher und interdisziplinärer missiologischer Überlegungen geworden. Die weit verbreitete Anerkennung dieses Sachverhalts und die Akzeptanz der Missiologie als theologische Wissenschaft sind leider noch nicht vollständig anerkannt.

Schlüsselwörter: Missiologie, Geschichte der Missiologie, missiologische Schulen, Missiologie in Polen.

BIBLIOGRAFIA

- Blaser K., *Misjologia*, w: I. Bria (red.), *Misjologia. Kontekst ekumeniczny*, Warszawa: Verbinum 2007, s. 199-203.
- Collet G., *Missionswissenschaft. Missiologie*, w: *Lexikon der Theologie und Kirche*, t. 7, Freiburg – Basel – Rom – Wien: Herder 1998, kol. 324-326.
- Colombo D., *Misje w poszukiwaniu swej istoty*, „Zeszyty Misjologiczne ATK” 1 (1974), cz. 3, s. 57-101.
- Esquerda Bifet J., *Misionología. Evangelizar en un mundo global*, Madrid: BAC 2008.
- Esquerda Bifet J., *Teología de la evangelización. Curso de Misionología*, Madrid: BAC 1995.
- Fąs L., *Misyjność Kościoła w przedsoborowych dyskusjach misjologicznych*, „Nurt SVD” 39 (2005), z. 2, s. 109-146.
- Findeis H.-J., *Missionswissenschaft*, w: K. Müller, T. Sundermeier (red.), *Lexikon Missionstheologischer Grundbegriffe*, Berlin: Dietrich Reimer Verlag 1987, s. 323-327.
- Górski J., *El campo específico de la misionología. El desarrollo histórico de los conceptos teológicos que han redefinido la disciplina*, „Yachay” 12 (1995), nr 22, s. 157-175.
- Górski J., *Odpowiedzi na 101 pytań o misje*, Kraków: WAM 2005.
- Gregory W.P., *Catholic Theology of Mission*, w: S.B. Bevans (red.), *A Century of Catholic Mission: Roman Catholic Missiology 1910 to the Present* (Regnum Edinburgh Centenary Series, t. 15), Edinburgh: Regnum Books International 2013, s. 155-161.

- Grentrup T., *Jus Missionarium*, Steyl: Missionsdruckerei 1925.
- Jabłoński F., *Recepcja idei misyjnej w Polsce po Soborze Watykańskim II*, Kraków: Rafael 2003.
- Kluj W., *Cel misji w perspektywie teologii królestwa Bożego*, „Lumen Gentium” 32 (2012), nr 1, s. 132-149.
- Kluj W., *Eklezjologiczne uzasadnienie działalności misyjnej*, „Lumen Gentium” 31 (2011), nr 2, s. 125-149.
- Kluj W., *Perspektywa misyjna adhortacji „Evangelii gaudium”*, „Lumen Gentium” 36 (2016), nr 2, s. 7-37.
- Kowalak W., *Pojęcie misji w świetle współczesnych dyskusji misjologicznych*, „Nurt SVD” 34 (2000), z. 4, s. 39-50.
- Król H., *Podręcznik nauki o misjach*, Kraków: Papieskie Dzieło Św. Dzieciństwa Jezusowego 1938.
- Luzbetak L., *Kościół a kultury. Nowe perspektywy w antropologii misyjnej*, Warszawa: Verbinum 1998.
- Mondreganes P. de, *Manual de misionologia*, Madrid: Ediciones España Misionera 1951.
- Müller K., *Josef Schmidlin (1876-1944). Papsthistoriker und Begründer der katholischen Missionswissenschaft*, Nettetal: Steyler Verlag 1989.
- Müller K., *Teologia misji. Wprowadzenie*, Warszawa: Verbinum 1989.
- Ohm T., *Machet zu Jüngern alle Völker, Theorie der Mission*, Freiburg im Breisgau: Erich Wewel Verlag 1962.
- Penner P., *Missiology as a Theological and Academic Discipline*, „Theological Reflections Euro-Asian Journal of Theology” (2018), nr 21, s. 186-198.
- Różański J., *Misjologia i religioznawstwo na ATK/UKSW (1969-2019). Historia i dokumentacja* (Studia i Materiały Misjologiczne, t. 51), Pelplin: Bernardinum 2020.
- Różański J., *Warszawska szkoła misjologiczna na ATK/UKSW. Wykładowcy, studenci, program i historia struktur*, „Lumen Gentium” 40 (2020), nr 1, s. 5-39.
- Różański J., *Zakładanie dojrzałego Kościoła jako cel działalności misyjnej*, „Lumen Gentium” 32 (2012), nr 1, s. 105-131.
- Różański J., *Założenia inkulturacji*, „Lumen Gentium” 33 (2013), nr 1, s. 7-33.
- Rzepkowski H., *Warneck Gustav*, w: H. Rzepkowski (red.), *Lexikon der Mission. Geschichte, Theologie, Ethnologie*, Köln: Styria 1992, s. 437-438.
- Santos Hernández A., *La misionología como ciencia teológica. Sus orígenes*, w: Obras Misionales Pontificias de España, *La misionología, hoy*, Estella: Verbo Divino 1987, s. 33-64.
- Santos Hernández A., *Misionología. Problemas introductorios y ciencias auxiliares*, Santander: Sal Terrae 1961.
- Schmidlin J., *Katholische Missionslehre im Grundriss*, Münster: Aschendorff 1923.
- Sokołowski P.A., *Feliks Zapłata SVD (1914-1982). Życie i twórczość*, Warszawa: Verbinum 2005.
- Streit R., *Das Internationale Institut für missionswissenschaftliche Forschungen* (Abhandlungen aus Missionskunde und Missionsgeschichte, t. 45), Aachen: Xaverius-Verlag 1923.
- Üffing M., *Catholic Mission in Europe 1910-2010*, w: S.B. Bevans (red.), *A Century of Catholic Mission: Roman Catholic Missiology 1910 to the Present* (Regnum Edinburgh Centenary Series, t. 15), Edinburgh: Regnum Books International 2013, s. 34-43.
- Vellguth K., *Misjologia w Niemczech. Analiza sytuacji w 1919 roku*, „Lumen Gentium” 40 (2020), nr 1, s. 219-230.

Tomasz Szyszka – duchowny Kościoła rzymskokatolickiego (członek Zgromadzenia Słowa Bożego), doktor habilitowany misjologii (adiunkt w Katedrze Misjologii WT UKSW), profesor uczelniany Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Obszary badawcze: historia ewangelizacji Ameryki Łacińskiej, metody misyjne Towarzystwa Jezusowego w Nowym Świecie, ewangelizacja inkulturacyjna, teologia indiańska, pielgrzymki św. Jana Pawła II do Ameryki Łacińskiej. Autor kilkudziesięciu artykułów naukowych. Współpracuje jako wykładowca z Centrum Formacji Misyjnej w Warszawie oraz z Instytutem Papieża Jana Pawła II, zajmując się opracowaniem pielgrzymek Jana Pawła II do Ameryki Łacińskiej. Jest członkiem Missionswissenschaftliches Institut w Sankt Augustin k. Bonn, a także członkiem założycielem oraz członkiem zarządu Stowarzyszenia Misjologów Polskich. Od jesieni 2017 roku pełni funkcję prezesa Stowarzyszenia Misjologów Polskich. Adres do korespondencji: szyszka.t@gmail.com.

